

Drept constituțional și Instituții politice II

prof. Mircea CRISTE

prof. univ. dr. Mircea CRISTE

• Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor

• *1. Libertățile fundamentale*

- 1.1.- Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică
- 1.2.- Libertatea individuală

1. Libertățile fundamentale

- **1.1.- Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică**
 - Constituția română garantează acest drept interzicând tortura și orice fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant
 - Ocrotirea efectivă se realizează prin mijloace de drept penal
 - legea fundamentală română interzice pedeapsa cu moartea
 - România este semnatară a Protocolului opțional la Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante
 - Tratamente inumane sau degradante: supraaglomerare, lipsa mobilierului corespunzător în celule, instalații sanitare necorespunzătoare, chiuvete doar cu apă rece pentru igienă personală, spălatul hainelor și obiectelor personale, curățarea toaletelor etc., acces limitat la dușuri cu apă caldă, slaba calitate a alimentelor

- de când și până la ce moment suntem în prezența unei vieți
- intervențiile chirurgicale, avortul, prelevarea de organe de la persoanele în moarte clinică, euthanasia
- Curtea germană: încă din stadiul de viață umană nenăscută, acesteia i se cuvine demnitatea proprie omului... Nenăscutului i se cuvine protecție juridică și în raport cu propria mamă
- eutanasia - luarea intenționată a unei vieți, de către o altă persoană decât cea vizată, la cererea acesteia din urmă
- art. 6 din Legea nr. 46/2003 privind drepturile pacientului: pacientul are dreptul de a fi informat asupra stării sale de sănătate, a intervențiilor medicale propuse, a riscurilor potențiale ale fiecărei proceduri, a alternativelor existente, inclusiv asupra neefectuării tratamentului, să refuze sau să oprească o intervenție medicală asumându-și, în scris, răspunderea pentru decizia sa, fiind obligatoriu să i explice consecințele refuzului. Legea stipulează și dreptul pacientului la îngrijiri terminale pentru a putea muri în demnitate.

- Legislația unor țări a început să promoveze așa-numita moarte asistată (euthanasia). Belgia a legalizat chiar și eutanasierea copiilor, fără a se prevedea vreo limită de vârstă, cu condiția existenței unui acord al părinților
- Pe lângă (sau în loc de) *eutanasiere*, ca acțiune de a pune capăt unei vieți fără consecințe juridice pentru cel care o face, unele țări reglementează și *sinuciderea asistată de medic* și *eutanasierea pasivă* (refuzul deliberat și conștient al administrării unor medicamente și/sau tratamente de către pacienți aflați în faze terminale ale unor boli, cu scopul explicit al provocării morții)
- militarii au o situație specială: obligația statului de a nu dispune arbitrar de viața cetățenilor fiind raportată la existența unui risc, a unui pericol iminent și cert, înseamnă că obligația nu este încălcată atunci când Guvernul dispune înrolări și/sau trimiterea unor trupe în teatre de operațiuni, în condiții de război.

• 1.2.- Libertatea individuală

- unul dintre cele mai vechi drepturi fundamentale recunoscute omului (*habeas corpus* din dreptul englez), referindu-se la libertatea fizică a persoanei, la dreptul său de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținută în sclavie, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și de legi
- pentru a confirma existența unei lipsiri de libertate, CEDO se raportează la criterii precum genul, durata, efectele și modalitățile de executare a măsurii analizate. Între privare și restrângerea libertății nu este decât o diferență de grad sau intensitate, și nu de natură sau esență.

- o serie de garanții menite a împiedica lipsirea abuzivă a unei persoane de libertate:
 - percheziționarea, reținerea și arestarea unei persoane nu pot fi luate decât potrivit motivelor și procedurii prevăzute de lege
 - 24 de ore pentru reținere și 30 de zile pentru arestarea preventivă (aceasta din urmă se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile)
 - privarea de libertate este exclusiv de natură penală și ea se poate dispune numai în cursul procesului penal
 - arestarea preventivă poate fi dispusă sau prelungită cu câte 30 de zile cel mult, numai de judecător. În cursul urmăririi penale acest termen nu poate fi în nici un caz mai mare de 180 de zile, iar în cursul judecății în primă instanță, durata totală a arestării preventive a inculpatului nu poate fi mai mare de jumătatea maximului special prevăzut de lege pentru infracțiunea care face obiectul sesizării instanței de judecată, fără a depăși 5 ani.
 - punerea în libertate a celui arestat este obligatorie dacă motivele arestării au dispărut.

- Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune
- o variantă la arestarea preventivă este arestul la domiciliu, ambele fiind măsuri preventive privative de libertate.
- garanțiile măsurilor preventive privative de libertate: dreptul de a i se comunica motivele arestării, dreptul de a fi adus de îndată înaintea unui magistrat, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau eliberat în cursul procedurii, dreptul ca un tribunal să se pronunțe într-un termen scurt asupra legalității deținerii, dreptul la reparații în cazul unei detenții nelegale, măsurile preventive privative de libertate să respecte cerința legalității, în sensul respectării principiilor generale ale statului de drept și ale celor conexe acestuia, principiul securității juridice, principiul proporționalității și principiul protecției împotriva arbitrarului, garanția că persoana are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii

- privarea de libertate este exclusiv de natură penală și că ea se poate dispune numai în cursul procesului penal.
- prezumția de nevinovăție este consacrată de legea fundamentală exclusiv pentru ipoteza răspunderii penale
- Măsura reținerii, ca și aceea a arestării preventive, constituie, fără îndoială, o restrângere a libertății persoanei. Este însă vorba de o restrângere provizorie, permisă de Constituție prin art. 53, în scopul bunei desfășurări a instrucției penale.
- excluderea dintre acestea a probelor obținute în mod nelegal
- măsura preventivă a obligării de a nu părăsi țara este o restrângere a exercițiului dreptului la liberă circulație și nu are semnificația încălcării libertății individuale a persoanei

- Dreptul la apărare este și el garantat fiecărei persoane. Justițiabilul trebuie să beneficieze de dreptul de a-și alege avocatul având certitudinea că îi va apăra în mod corespunzător interesele legitime
- avocatul, prin exercitarea profesiei sale, îndeplinește o activitate economică. Cum însă orice activitate economică se desfășoară în condițiile legii, legiuitorul poate impune ca valoarea onorariului să fie proporțională cu serviciul prestat
- Dreptul la apărare fiind un drept și nu o îndatorire fundamentală, nu se poate condiționa formularea cererii de recurs numai prin intermediul unui anumit avocat
- există o limitare semnificativă a dreptului la apărare atunci când în calea de atac instanța adoptată o poziție opusă celei din hotărârile instanțelor inferioare, care îl achitaseră pe reclamant în special pe baza declarațiilor făcute de aceiași martori.

- Curtea europeană a stabilit că dreptul la un proces echitabil este încălcat și atunci când există o provocare din partea poliției prin faptul că agenții implicați - membri ai forțelor de ordine sau persoane care intervin la solicitarea acestora - nu se limitează la examinarea într-o manieră pur pasivă a activității infracționale, ci exercită asupra persoanei care face obiectul unei supravegheri o influență de natură să o incite la săvârșirea unei infracțiuni, pe care, altfel, aceasta nu ar fi săvârșit-o

- Libertatea individuală și siguranța persoanei mai sunt garantate și prin alte două prevederi importante ale Constituției.
- Potrivit art. 126, competența și procedura de judecată sunt stabilite de lege, fiind interzisă înființarea de instanțe extraordinare. Aceasta face ca orice persoană să cunoască regulile după care se desfășoară un proces, garanțiile procedurale de care se bucură, astfel încât să-și poată formula cea mai potrivită apărare în deplină cunoștință de cauză.
- De asemenea, pentru siguranța circuitului juridic Constituția stipulează că legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile.